

Rīgas Juridiskās augstskolas Vasaras skola.

Starptautiskās un Eiropas tiesības: aktuālie jautājumi.

Vai bruņota konflikta draudi un agresija arī 21.gadsimtā ir Eiropas ikdiena?

Vasaras skolas organizatori nevarēja paredzēt, ka viena gada laikā situācija starpvalstu attiecībās attīstīsies tā, ka aktuālais jautājums starptautiskajās tiesībās atkal būs senais jautājums par to, vai šīs tiesības ir efektīvas. 2022.gads sākās visupirms ar nopietniem starpvalstu bruņota konflikta draudiem, kuri 2022.gada 24.februārī pārauga Krievijas Federācijas militārā iebrukumā Ukrainā. Tas bija sākums tādām karam, kāds sen nebija Eiropā piedzīvots un kura rezultātā arī visi iespējamie starptautisko tiesību jautājumi nokļuva valstu darba kārtībā.

Šajā kontekstā Vasaras skola piedāvās tās **starptautisko tiesību komponentē** izziņāt starptautisko tiesību regulējumu attiecībā uz kara draudiem un bruņotiem konfliktiem. Tiks jo īpaši analizēti Starptautisko tiesību komisijas sagatavotie 2011.gada Panti par bruņotu konfliktu ietekmi uz spēkā esošiem līgumiem. Saistībā ar šo jautājumu, kas var būt aktuāls Latvijas tiesām un iestādēm, ir jāskata valstu atbildības tiesību institūta tvērums, jo, protams, ka pēc kara galvenais jautājums būs par to, kādiem tiesiskiem instrumentiem saukt Krieviju un tās lēmumu pieņēmējus pie atbildības par tiesību pārkāpumiem un noziegumiem. Tiks arī analizēta būtiskas attīstības Starptautiskajā tiesā, proti, to ir sasniedzis arī Armēnijas-Azerbaidžānas konflikts Kalnu-Karabahā, kā arī Ukrainas prasība pret Krievijas Federāciju. Starptautiskā tiesa 2021.gada nogalē pieņēma lēmumu par pagaidu pasākumu noteikšanu strīdā, kurā puses izmanto cilvēktiesību konvenciju, proti, Rasu diskriminācijas izskaušanas konvenciju. Savukārt Ukrainas prasība par pagaidu pasākumu noteikšanu, kas tika pieņemti 2022.gada 16.martā, balstās tajā, ka Krievijas Federācija izmanto Genocīda aizlieguma konvenciju pretēji tās mērķim.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras komponente.

Eiropas Cilvēktiesību konvencija balstās uz dalībvalstu apņemšanos ievērot tiesiskas valsts un cilvēktiesību aizsardzības principus. Neskatoties uz to, liela daļa no Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatāmajām sūdzībām ir saistītas ar bruņotiem konfliktiem, tai skaitā starptautiskiem. 2022.gads ir nesis jaunus izaicinājumus Eiropas cilvēktiesību aizsardzības mehānismam un visai Eiropas Padomei. Tādēļ īpaša uzmanība šogad tiks pievērsta Eiropas Cilvēktiesību konvencijas piemērošanas jautājumiem situācijās, kas saistītas ar bruņotiem konfliktiem – Eiropas Cilvēktiesību tiesas jurisdikcijai, dalībvalstu materiālajiem un procesuālajiem pienākumiem, starpvalstu sūdzībām, pagaidu aizsardzības pasākumiem.

Vasaras skolas dalībnieki tiks iepazīstināti arī ar aktualitātēm Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbā, tai skaitā lietu uzkrājumu un darba metodēm, kas nesn ieviestas, lai optimizētu tiesas darbu – izmaiņas palātas un komiteju darbā, standartizētu nolēmumu ieviešanu lietās, kur tiesas prakse ir skaidra, un citiem jautājumiem. Nesn stājās spēkā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 15. protokols, tādēļ dalībnieki tiks iepazīstināti ar galvenajām izmaiņām, ko konvencijas mehānismā ienesis šis protokols.

Visbeidzot, viens no nodarbības uzdevumiem ir aplūkot jaunāko Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, jo īpaši Lielās Palātas spriedumus. Sagaidāms, ka līdz vasaras skolas sākumam būs pasludināts arī Lielās Palātas spriedums lietā *Savickis un citi pret Latviju*.

Eiropas Savienības politikai un tiesībām ir veltīta Vasaras skolas lielākā daļa. Šajā komponentē visupirms studentiem tiek piedāvāts izprast tās Eiropas Savienības institūcijas, kurās norisinās politikas un izpildu procesi. Kā zināms, parasti politikas process arī rezultējas konkrētā tiesību aktā vai kopējā darbībā.

Eiropas Savienības institūciju saspēle likumdošanas un ārējo attiecību jomā.

Vasaras skolas viena diena tiks veltīta ES lēmumu pieņemšanas institūcijām – Eiropas Komisijai, Padomei, Eiropas Parlamentam, Eiropadomei. Ko pārnacionāla pieeja nozīmē dalībvalstīm, Eiropas kopējām interesēm un spējai līdzsvarot visu pušu iesaistītās pozīcijas? Eiropas Komisija (EK) pēdējā laikā reaģējusi uz virkni ES krīzēm, kas skārušas starptautisko sistēmu un ES dalībvalstis (Krievijas militārā agresija Ukrainā un tās visaptverošās sekas, migrācija, ES ekonomiskā atveseļošanās pēc covid-19 pandēmijas). Vienlaicīgi paralēli atbildēm uz krīzēm EK kā pārnacionāla institūcija iezīmējusi arī ambiciozu proaktīvu darba kārtību klimata jomā, iekšējā tirgus un ES finanšu sektora tālākas padziļināšanas jomā. Vasaras skolas dalībniekiem būs iespēja uzzināt par līgumos paredzētajām EK funkcijām un kompetencēm, kā arī par 2022.gada EK aktuālajām iniciatīvām.

Dienas pirmajā pusē arī tiks pievērsta uzmanība ES Padomes aktuālajiem plāniem ES likumdošanas un politiku veidošanas procesā pašreizējās trio prezidentūras (Francija, Čehija, Zviedrija) vadībā. Diskutēsim par Francijas prezidentūras ambīcijām veidot ES darba kārtību, iezīmējot prezidentūras līgumos paredzētās rīcības robežas ES ārpolitikas un drošības politikas jomās.

2022.gads iezīmējas ar līdz šim nepieredzētiem izaicinājumiem Eiropas drošības arhitektūrai. ES demonstrējusi pārliecinošu vienotību, reaģējot uz Krievijas militāro agresiju Ukrainā un uz hibrīdo apdraudējumu plašā apmērā. Tādēļ šīgada Vasaras skolā iekļausim diskusiju par ES institūciju saskaņotu un efektīvu darbību starptautiskas drošības krīzes situācijā. Eiropadomes kā ES institūcija pieaugoša loma apliecinājusi dalībvalstu līderību. Eiropas Parlamenta iesaiste Kopējās Ārējās un Drošības politikas jomā ir ierobežota, bet šīs ES institūcijas kopējā (un politiskā) ietekme nepārprotami pieaug.

Īpaši runāsim par ES ārējā darbības dienesta mandātu un iespējām reaģēt konvencionālas kara darbības un hibrīda kara situācijās. ES delegācijām krīzes reģionos ir īpaša loma un izaicinājumi, par kuriem diskutēsim saistībā ar ES līgumos noteikto ES Augstā pārstāvja drošības un aizsardzības jomā un to atbalstošā EĀDD mandātu. Šo Vasaras skolas dienu noslēgsim ar praktisku uzdevumu par EĀDD iesaisti Eiropas Kaimiņvalstu reģiona kontekstā un sarunu ar ES delegācijā strādājošu ES diplomātu.

Eiropas Savienības tiesību komponentē sekosim šīs tiesību sistēmas konstitucionalizācijas jaunākajiem piemēriem un Savienības Tiesas attiecībām ar dalībvalstu konstitucionālajām tiesām. Pēdējā gada laikā īpaši saistībā ar Ungārijas un Polijas lietām EST ir turpinājusi interpretēt LES 2.pantā ietvertās kopējās Savienības vērtības un skaidrojusi Eiropas Savienības identitātes konceptu. Vasaras skolas dalībnieki strādās ar Savienības *tiesību interpretācijas metodēm*, kā arī izziņās Savienības tiesību akta piemērošanas nianšes dalībvalstu tiesās, ja nacionālā tiesību norma ir pretrunā Savienības tiesību normai. Šajā komponentē tiks piedāvāta neliela meistarklase par prejudiciālā lūguma izskatīšanas gaitu Savienības tiesā.

Šī komponente šā gada vasaras skolā arī īpaši atklās Latvijas auditorijai, kas ir **ģenerālvokāts Eiropas Savienības Tiesā**.

Ģenerālvokāta institūtu izveidoja Eiropas Ekonomikas kopienas (EEK) dibināšanas līgums (Romans līgums), savu iedvesmu smēlot Francijas tiesu varas sistēmā. Kā zināms, Eiropas Savienības Tiesā nepastāv

iespēja tiesnešiem publiskot savas atsevišķās domas, un varētu teikt, ka šo lomu daļēji īsteno Ģenerālvokāts ar savu secinājumu palīdzību. Atbilstoši Līgumā par ES darbību noteiktajam, Ģenerālvokāta secinājumu mērķis ir palīdzēt Tiesai izspriest lietas. Vienlaikus tajos var atrast padziļinātu ES tiesību principu un normu analīzi un kontekstu, kas palīdz plašākai sabiedrībai interpretēt un piemērot ES tiesības. Tāpat secinājumi kalpo kā avots, lai izzinātu dažādas, t.sk. Tiesas vēl neizmantotas, ES tiesību interpretācijas iespējas.

Kopš 2021.gada oktobra Latvijai ir sava ģenerālvokāte, un vasaras skolas organizatori piedāvās iespēju no pirmavotiem uzzināt par Eiropas Savienības Tiesas ģenerālvokāta pienesumu Eiropas tiesību attīstībā. Auditorijai tiks skaidrota ģenerālvokāta loma un tiks dots ieskats Ģenerālvokāta institūta vēsturiskajā izcelsmē, attīstībā un tā juridiskajā novērtējumā. Formālā analīze tiks papildināta ar personisko pieredzi, skaidrojot kā top ģenerālvokāta secinājumi, ko tajos var atrast un kāda ir to loma tiesas procesā.

Vasaras skolas dalībnieki iepazīs ES Tiesas procesa atsevišķus aspektus, īpašu uzmanību pievēršot *steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedībai*. Šīs komponentes noslēgumā dalībniekiem tiks piedāvāts īss ieskats jaunākajā Tiesas judikatūrā attiecībā uz sadarbību krimināllietās un civilīetās. 2021.gadā vien Tiesas virspalāta izskatīja ap 20 lietas, kas skar krimināltiesiskās sadarbības jautājumus, savukārt Eiropas Parlamenta un Padomes regulas 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civilīetās un komercīetās ir bijusi tiesas uzmanības lokā vairāk kā 15 reizes. Vasaras skola piedāvās iespēju kopīgi diskutēt par jaunākajām tendencēm minētajās tiesību jomās.

Eiropas Savienības tiesību komponenti turpina **Eiropas Savienības Vispārējās tiesas kompetences un judikatūra** apskate un analīze. Eiropas Savienības Vispārējai tiesai (ESVT) šogad tiks veltītas divas dienas.

Pirmā diena tiks sadalīta divās daļās.

Dienas pirmā puse tiks veltīta salīdzinošam pārskatam par ESVT un ES Tiesas kompetencēm un procesa īpatnībām. Vasaras skolas dalībniekiem tiks piedāvāts padziļināti izprast ESVT kompetenci, salīdzinājumā ar Eiropas Savienības Tiesu (EST) un Eiropas Cilvēktiesību tiesu (ECT), kā arī nacionālajām tiesām. Papildus, tiks apskatīts process ESVT no pušu perspektīvas, kā arī no tiesneša kā procesa virzītāja perspektīvas. Dalībniekiem tiks piedāvāts ieskats aktuālajā judikatūrā procesuālajos jautājumos.

Savukārt pirmās dienas pēcpusdienā tiks sniegts pārskats aktuālai judikatūrai valsts atbalsta jomā gan tiešo prasījumu lietās, gan prejudiciālo jautājumu sakarā.

Otrajā ESVT veltītajā dienā tiks apskatīta tās loma inovatīvajā ekonomikā sākot ar intelektuālā īpašuma aizsardzību un beidzot ar tiesību jautājumiem saistībā ar jaunajām tehnoloģijām. Preču zīmju tiesības ir nozīmīga ESVT judikatūras daļa. To pamatprincipiem, ES preču zīmju mijiedarbībai ar dalībvalstīs reģistrētajām preču zīmēm un aktuālākajiem problēmjautājumiem būs veltīta atsevišķa lekcija. Ar blokķēdi, viedlīgumiem, centrālo banku digitālo valūtu, riska kapitālu, mākslīgo intelektu, kā arī simulēto realitāti un dzīvību saistītie tiesību jautājumi tiks pārrunāti Eiropas Savienības, Latvijas un pasaules kontekstā.

Visbeidzot Vasaras skolas dalībniekiem būs iespēja piedalīties praktiskā nodarbībā EST judikatūras meklēšanā izmantojot EST mājaslapā pieejamos resursus.

Vasaras skolas noslēguma notiks grupu darbs pie praktiskiem uzdevumiem, kā arī semināra tipa diskusija ar visiem skolas pasniedzējiem.